

Otteita systeemisen ajattelun ja
työotteen työpaja- sekä
koulutusmateriaaleista

Anu Niemi-Weckström
&
Katri Turunen

2022

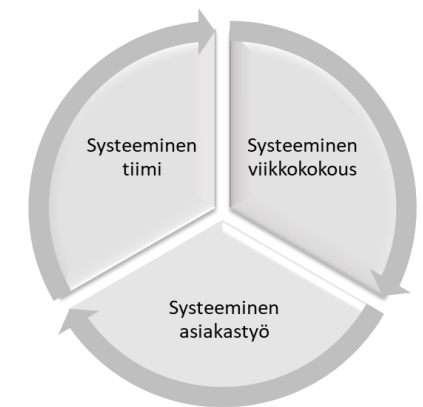
KESKEISET KÄSITTEET

Systeeminen ajattelu = huomioidaan eri asioiden ja vuorovaikutussuhteiden muodostama kokonaisuus ja ymmärretään, että systeemin eri tekijät kytkeytyvät toisiinsa lukuisin eri välityksin. Tiedostetaan, että jokainen systeemissä mukana oleva vaikuttaa systeemiin.

Systeeminen työote = pyritään omalla toiminnalla mahdollistamaan systeemille sellaisia olosuhteita, jotka edistävät tilanteeseen vaikuttavien tekijöiden tunnistamista ja systeemin kannalta otollisia ratkaisuvaihtoehtoja. Käytännössä tämä tarkoittaa moninäkökulmaista yhdessä tutkimista, miten eri osat vaikuttavat kokonaisuuteen.

Systeeminen toimintamalli viittaa tapaan organisoida sosiaalityö uudella tavalla tiimityöksi, jossa tiimin jäsenet, rakenteet ja johtaminen tukevat systeemisen työotteen toteutumista. Systeeminen toimintamalli perustuu kahteen kivijalkaan: systeemiseen ajatteluun ja työskentelyyn sekä tätä tukevaan tiimirakenteeseen ja tiimirooleihin.

SYSTEEMISEN AJATTELUTAVAN JA TYÖOTTEEN KIVIJALAT 1/2

Kokonaisvaltaisuus

Suhteiden merkitys

Juurisyys

Voimavarakeskeisyys

Moninäkökulmaisuus

- Tuen **asiakkaan osallisuutta** kaikessa työskentelyssä ja pyrin **etenemään heidän tahtiinsa** (lupaa pyytävä työote).
- Kiinnitän **huomiota systeemiin, en vain yksilöön**. Kaikki vaikuttaa kaikkeen, mutta mikä kaikki tosiasiaa vaikuttaa mihin kaikkeen? Mitä asiaa muutamalla voidaan päästä toivottuun lopputulokseen?
- Olen **kiinnostunut asiakkaan arjesta, kokemuksista**, ja siitä, mitä eri asiat arjessa hänelle merkitsevät.
- Olen kunnioittavan **utelias** tutkimaan asiakkaan ja hänen läheisten historiaa ja kokemuksia heidän kanssaan.
- Tunnistan **oman roolini ja taustani merkityksen systeemissä**, samoin muiden ammattilaisten (itsereflektio). Tiedostan, että olen itse osa myös asiakkaan systeemiä.
- Tiedostan, että ihmisessä on monia puolia ja eri vuorovaikutussuhteet nostavat esiin erilaisia puolia: toisinaan ne ylläpitävät ongelmaa, toisinaan mahdollistavat erilaisia ratkaisuja → **Huomio ihmisten välisissä suhteissa sekä vuorovaikutuksessa**
- Panostan **suhteen rakentamiseen**: keskeistä **kohtaaminen, dialogisuus, luottamus, aito kuuntelu** → jokaisella kohtaamisella on merkitystä → dialogisuus itsessään on hoitavaa ja korjaava

SYSTEEMISEN AJATTELUTAVAN JA TYÖOTTEEN KIVIJALAT 2/2

Kokonaisvaltaisuus

Suhteiden merkitys

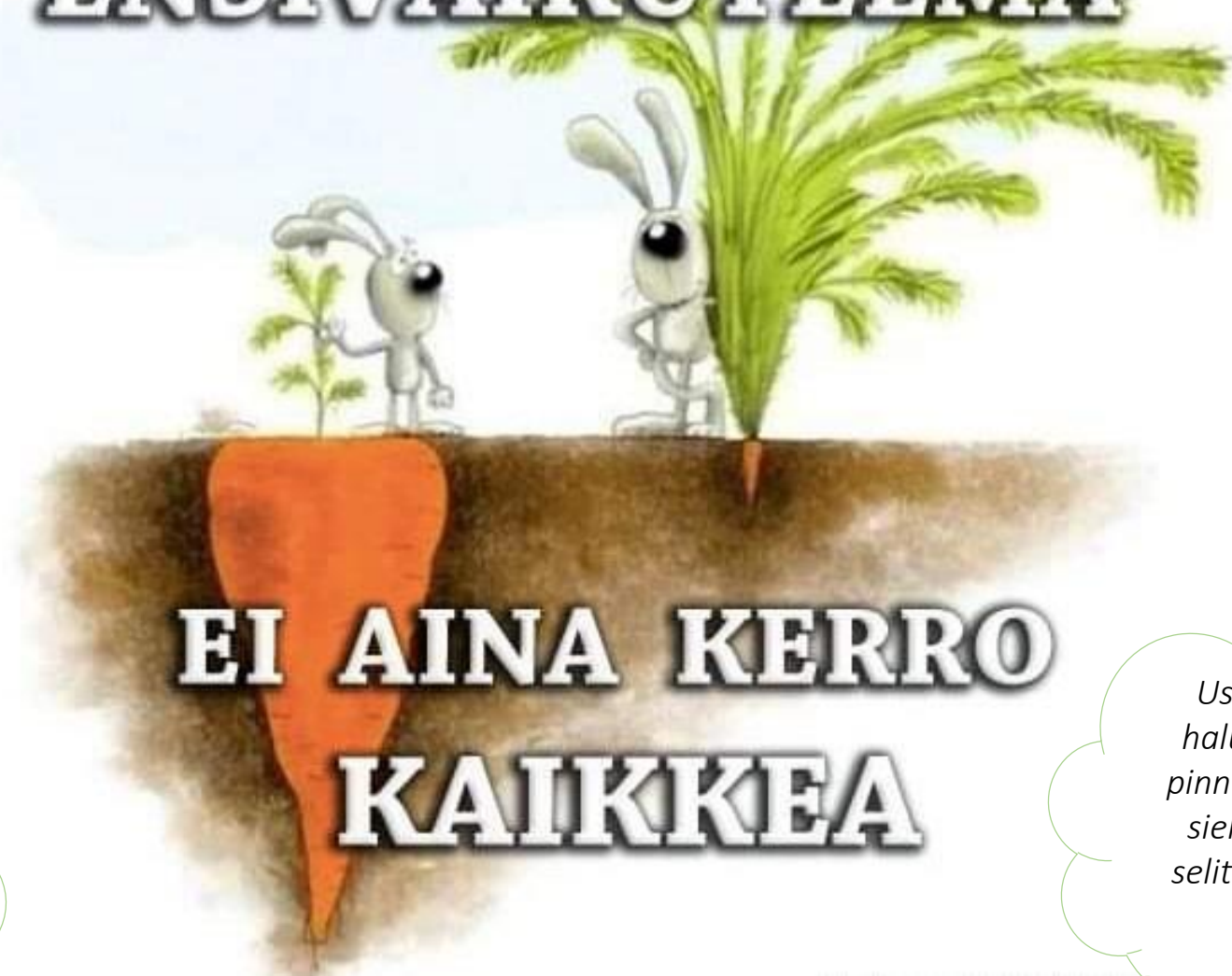
Juurisyys

Voimavarakeskeisyys

Moninäkökulmaisuus

- Kiinnitän huomion ihmisen käyttäytymisen takana oleviin syihin → etsitään **juurisyitä**
- Pyrin luomaan luottamuksellisen suhteen asiakkaisiin, jotta päästään **yhdessä** juurisyiden äärelle ja löydetään ne asiat, joiden muuttuminen vakauttaa koko systeemiä
- Tunnistan, että **vain voimavaroja voi tukea, ei ongelmia**. Ominaista pyrkimys pois ongelmakeskeisyydestä → esim. asiakkaan haaste nähdään ratkaisuyrityksenä. Paikannetaan vahvuuksia.
- Etsin yhdessä muiden kanssa **vaihtoehtoisia selitysmalleja** ja jos ratkaisua ei löydy, vaihdan ratkaisuyritystä muutoksen aikaansaamiseksi. (sekä-että ajattelu, syys-seuraus-suhteiden kehämäisyys)
- Tiedostan, että **yhden osion muutos vaikuttaa koko systeemiin** niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessä
- Tiedostan, että jokainen näkee maailman aivan omalla tavallaan, en oleta, että ymmärrämme asiat samalla tavalla. **En tiedä toisen puolesta**. -> Erilaisia näkökulmia, monia ratkaisuvaihtoehtoja, **yhteinen tavoite**, yhteiset suunnitelmat → ”tavoite on unelma, jolla on aikataulu”

ENSIVAIKUTELMA

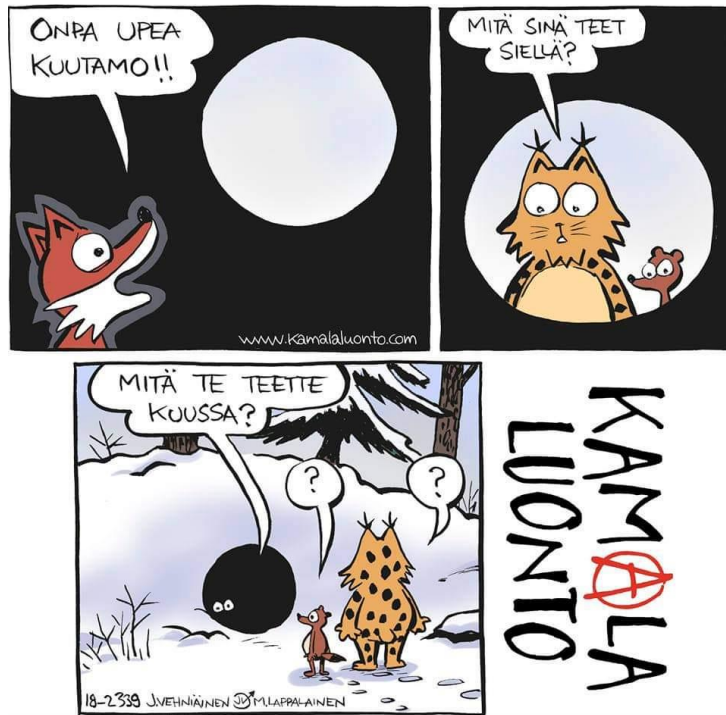

*Miten pääsen
kurkkaamaan
maanpinnan alle?*

*Pyritäänkö
hallitsemaan
tilannetta ja
ongelmaa, joka
on näkyvä?*

*Miten minä työntekijänä
voin tukea asiakkaan
muutosta?
Entä mikä minua estää?
Estänpö minä muutosta?*

*Uskaltaanko ja
halutaanko kaivaa
pinnan alle, löytyykö
sieltä jotain, mikä
selittää tai ylläpitää
tilannetta?*

Muutokset epäonnistuvat usein sen takia, että lähdemme toteuttamaan ratkaisua ilman, että paneudumme aidosti siihen, mitä systeemissä tapahtuu ja minkälaisen vaikutussuhteiden keskelle ratkaisua suunnitellaan (Colchester 2019).

Ihmisillä on yleensä selkeä käsitys (hypoteesi) siitä, mistä ongelma johtuu ja tämä selitys määrää ratkaisuyrityksen, jota yleensä pidetään "ainoana järkevänä toimintatapana".

→ Voi pahimmillaan vahvistaa ongelmia, jos oletus on mennyt pieleen.

If you only have a hammer, you tend to see every problem as a nail.

— Abraham Maslow —

KYSE EI
OLE SIITÄ,
MITÄ
KATSOT,
VAAN
MITÄ NÄET.

-Henry D. Thoreau

SYSTEEMIKESKEINEN TAPA SUHTAUTUA ONGELMAAN

- Ongelma nähdään ratkaisuyrityksenä.
 - Esim. lapsen oireet ja käyttäytyminen voidaan nähdä tämän pyrkimyksenä ratkaista jokin ongelma.
- Sekä-että ajattelu
- Vuorovaikutuskuvioiden nähdään ylläpitävän ongelmaa ja mahdollistavan myös erilaisia ratkaisuja.
- Jos ratkaisua ei löydy, vaihdetaan ratkaisuyritystä muutoksen aikaansaamiseksi.
- Huomioidaan perheen historia ja kokemukset.
- Paikannetaan vahvuuksia. Vain voimavaroja voi tukea, ei ongelmia.

VAIHE 1: Hypoteesien muodostaminen

Mistä voisi olla kyse?

Hypoteesi = vaihtoehtoinen selitysmalli

Hypoteesi 1

Hypoteesi 2

Hypoteesi 3

- Tarkoituksena ei ole rakentaa ”tosia hypoteeseja”, vaan hypoteeseja, jotka auttavat ymmärtämään jotakin uutta tilanteesta.
- Hypoteeseja pohtiessa ei mietitä yksioikoisia ratkaisuja tai palveluita, vaan pysähdytään pohtimaan, mikä voisi selittää tilannetta.

VAIHE 2: Ratkaisuehdotusten muodostaminen

Ratkaisuehdotus

Ratkaisuehdotus

Ratkaisuehdotus

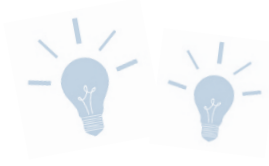
Ratkaisuehdotus

Ratkaisuehdotus

Ratkaisuehdotus

Ratkaisuehdotus

- Pohditaan, millä toimilla voitaisiin testata, osuiko hypoteesi oikeaan?
- Jokaiselle hypoteesille mietitään erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja (tässä kohtaa voi tuoda esiin myös palveluita)

VAIHE 3: Suunnitelma

- ✓ Konkreettinen pienten askelten suunnitelma
- ✓ Selkeä työnjako

- Ratkaisuehdotusten pohjalta päätetään, mitä (mahdollisesti useampaa) ratkaisuehdotusta lähdetään toteuttamaan ensimmäisenä ja miten se tehdään.

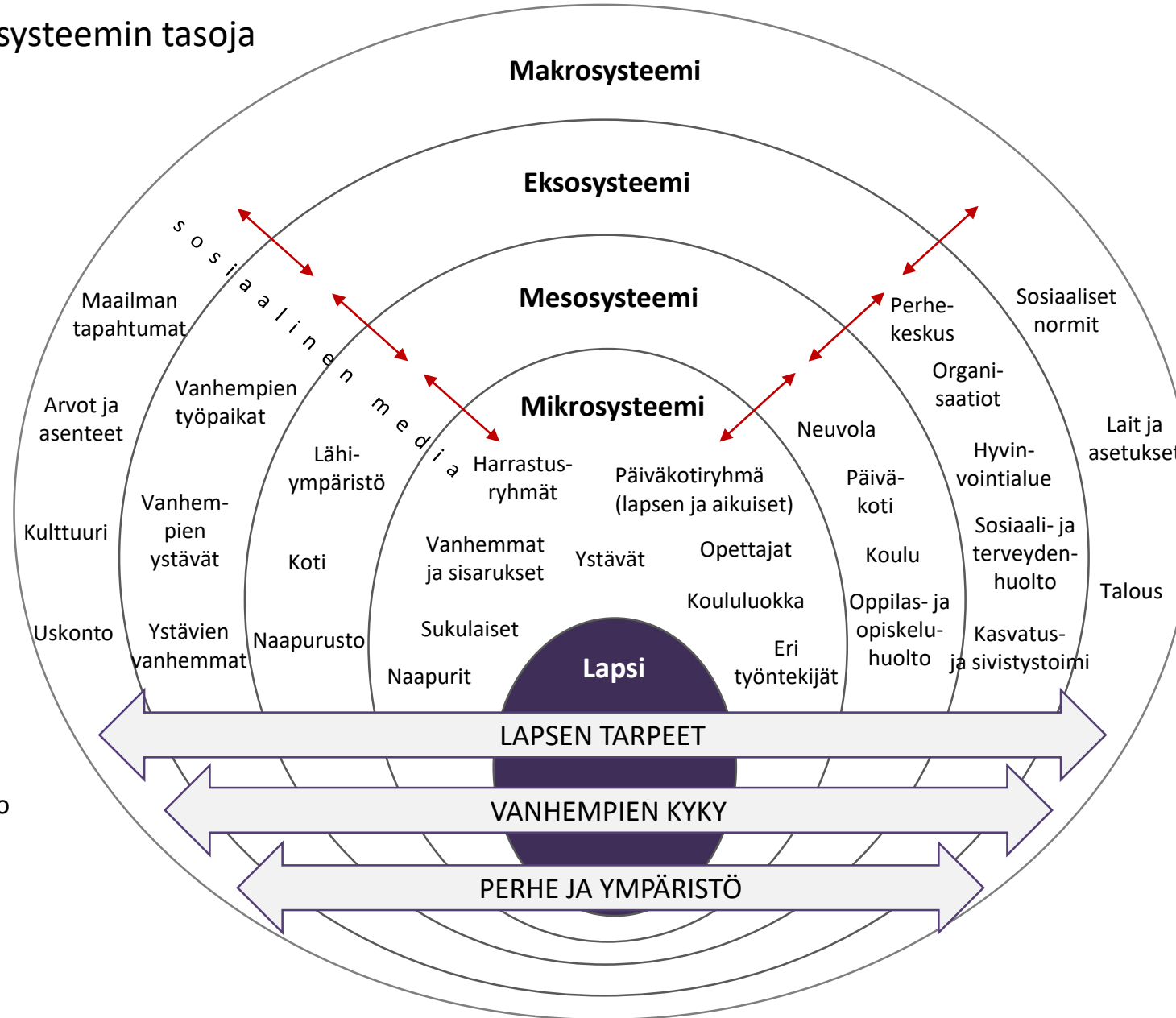
Lapseen vaikuttavia systeemin tasoja

Lapsen tarpeet:

- Terveys
- Päivähoito
- Koulu(tus) ja vapaa-aika
- Tunne-elämän ja käyttäytymisenkehitys
- Identiteetti
- Perhesuhteet
- Sosiaaliset suhteet
- Sosiaaliset taidot
- Itsenäinen selviytyminen

Vanhempien kyky:

- Perushoiva
- Turvallisuus
- Emotionaalinen läsnäolo
- Virikkeiden tarjoaminen
- Ohjaus ja rajojen asettaminen
- Arjen vakaus ja ennustettavuus

- Ruotsin arviointimalli Barnets behov i centrum (BBIC) yhdistettynä Bronfenbrennerin ekologiseen systeemiteoriaan
- Kuvio ohjaa tarkastelemaan lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti useista näkökulmista ja eri systeemin tasojen kautta

Perhe ja ympäristö:

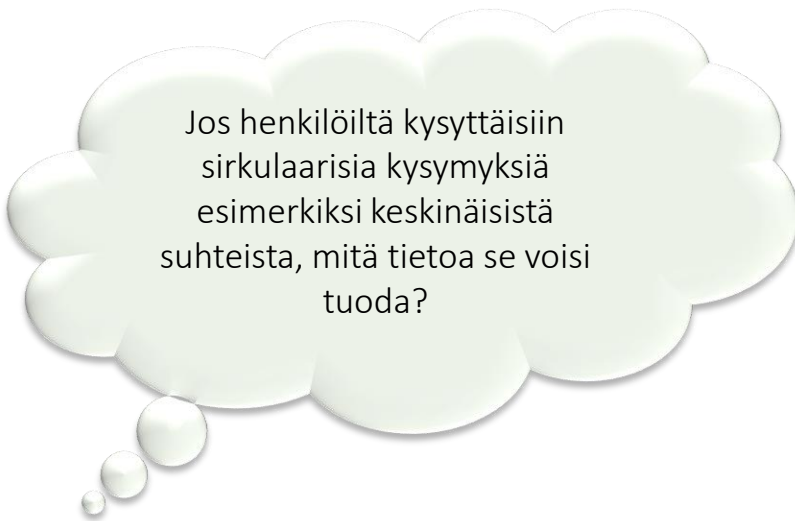
- Perhetausta ja tilanne
- Perheen verkosto
- Asuminen
- Työ
- Talous
- Osallisuus
- Lähiympäristön tuki

Esimerkki harjoituksesta: Muumilaakson toisenlaisia tarinoita

- Nipsu on ollut yhteydessä sosiaalitoimeen ja välittänyt huoltaan liittyen Muumipeikkoon ja Myyhyn.
- Nipsu epäilee, että Muumipeikolla on ahdistusta ja masentuneisuutta. Nipsu kertoi Muumipeikon eristäytyneen ystävistään ja viettävän pääosin aikaansa yksin. Nipsu ei ole nähnyt Muumipeikkoa ulkoilemassa pitkään aikaan, vaikka tavallisesti Muumipeikko on päivittäin aktiivinen ja puuhailee ystäviensä kanssa. Nipsun mielestä Muumipeikko vaikuttaa nykyään apealta ja onnettomalta. Nipsun näkemys on, että Muumipappa ei huomaa Muumipeikon tilannetta, sillä hän keskittyy kirjoittamaan seuraavaa kirjaansa. Mamma taas tiedostaa Muumipeikon muuttuneen tilanteen, mutta pyrkii tukemaan poikaansa keventämällä Muumipeikon arkea ja tekemällä asiat hänen puolesta. Nipsu kertoi, että Mamma esimerkiksi vie ruoat Muumipeikon sänkyyn ja ”yliymmärtää” häntä joka asiassa. Nipsun ymmärrys on, että Mamma ei ole erityisen huolissaan pojastaan. Nipsu ei tiedä, mistä Muumipeikon ahdistuneisuus kumpuaa, mutta Nipsua mietityttää, liittyykö Muumipapan ja mamman etääntynyt suhde tilanteeseen.
- Nipsu kertoi olevansa huolissaan myös Pikku Myystä, jonka haastava käyttäytyminen heijastuu koko lähipiiriin. Nipsun mukaan Pikku Myyllä on täysin ennalta arvaamatonta käyttäytymistä (esim. pureminen lisääntynyt) ja hän raivoaa pienistäkin asioista. Nipsu sanoi kuulleen Myyn siskolta Mymmeliltä, että Myy on jäänyt toistuvasti äidilleen kiinni kannabiksen käytöstä. Nipsun mukaan Myy asuu pääsääntöisesti Muumi-talossa, mutta välillä hän viettää aikaa oman äitinsä luona, koska ei kertomansa mukaan kestä aina muumitalossa olevaa raskasta ilmapiiriä.

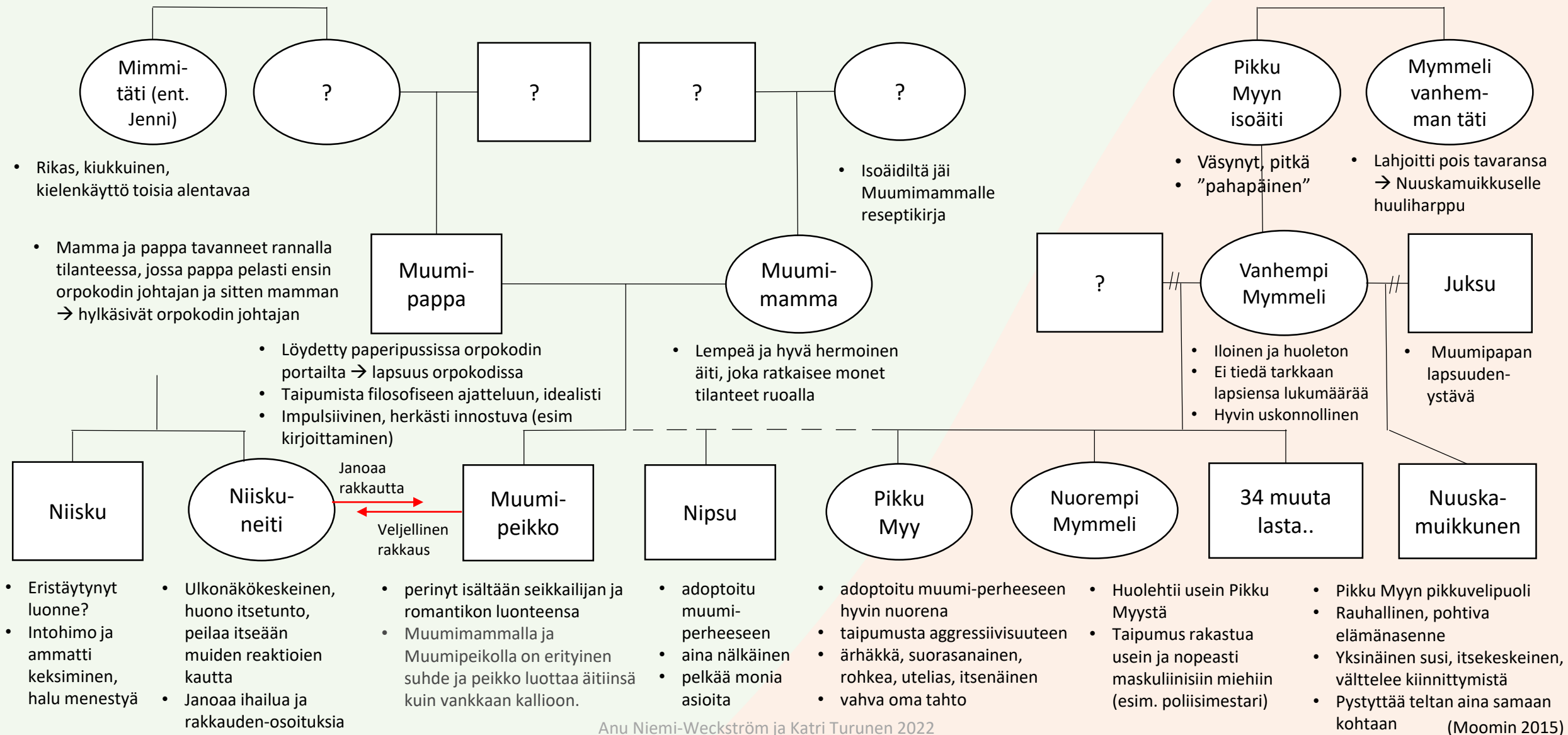
Tehtävä: Kokoonnutte monialaisesti pohtimaan tilannetta verkostotapaamisessa.

- Tutkikaa yhdessä muumiperheen sukupuuta ja pohtikaa:
 - Mitä tilanteeseen voi liittyä? Minkälaisia suhteita eri henkilöiden välillä näyttäytyy? (hyödyntäkää halutessanne omaakin tietoa)
 - Mikä näkyviä oireita voisi selittää?
 - Mikä niitä ylläpitää?
 - Mitä voimavaroja perheestä ja verkostosta löytyy?
 - Mitä mahdollisia hypoteeseja tilanteesta nousee?
 - Miten hypoteeseja voitaisiin lähteä testaamaan?

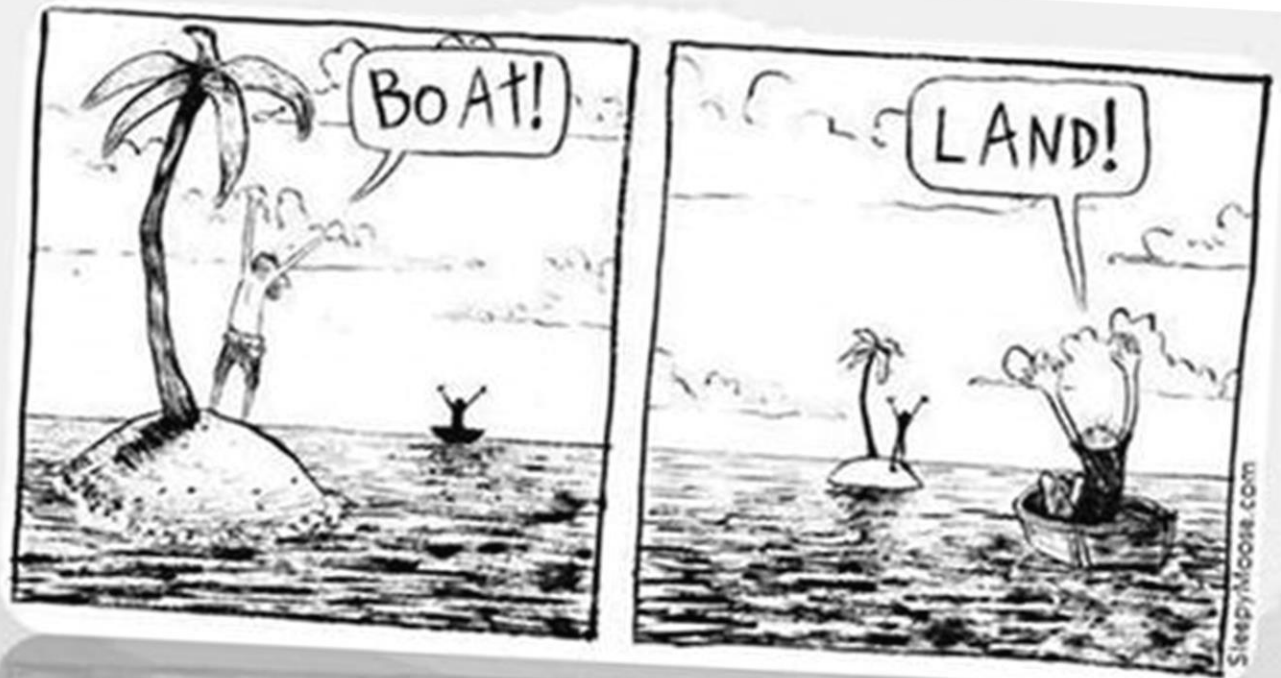

Jos henkilöiltä kysyttäisiin
sirkulaarisia kysymyksiä
esimerkiksi keskinäisistä
suhteista, mitä tietoa se voisi
tuoda?

Muumien ja Mymmeleiden sukupuut

**Näkökulman
muuttaminen/laajentaminen
sekä tapamme sanoittaa
asioita voi vaikuttaa
yhteiseen ymmärryksen
tilanteesta**

**"When we change the way we look at things,
the things we look at...change"** [Wayne Dyer]

TIEDON SIIRTÄMISTÄ VAI MYÖS YHTEISEN YMMÄRRYKSEN SYVENTÄMISTÄ?

- ❖ Keskeistä on se, miten verkostot oppivat yhdessä luomaan tilaa ja rakenteita arvostaville, kuunteleville ja moniäänisille kohtaamisille.
- ❖ Jokainen osallistuja voi omalla toiminnallaan edistää dialogista ja arvostavaa kohtaamista, toisen kunnioittamista ja kuuntelemista, hyvää ilmapiiriä, avointa vuorovaikutusta, luottamuksen rakentumista ja muutoksen mahdollisuutta.
- ❖ Verkostopalaverissa annetaan tilaa asiakkaan omalle äänelle hänen elämänsä tavoitteiden asettamisessa: asiakkaan oma toimijuus, vastuu ja osallisuus korostuvat.

Mitä pidämme tärkeänä tietona?
Mistä kaikesta meidän tulisi tietää?
Mihin tietoa tarvitaan? Kuka tarvitsee?
Millainen "tietäminen" saa aikaan myönteistä muutosta?

1. Kontekstuaalinen lapsen/aikuisen arjen tieto

(Millaista on lapsen/aikuisen päivittäinen elämä? Mitä hän kokee ihmissuhteissaan, arjessaan ja eri ympäristöissään? Mitä hän toivoo ja mistä pitää? Mikä on hänelle vaikeaa? Millaisia asioita lapsi/aikuinen läheisineen kokee toistuvasti arjessaan?)

2. Asiantuntijoiden tieto

(esimerkiksi tieto lapsen oppimisen erityispiirteistä, terveydentilasta, erilaisista havainnoista tai toimintamahdollisuuksista)

MONIÄÄNISYYS

(Ymmärryksen luominen siten, että kaikki näkökulmat kuullaan)

ONKO KYSE PYÖRÄN KEKSIMISESTÄ UUDELLEEN?

Systeeminen verkostotyö eroaa perinteisestä monialaisesta verkostotyöstä:

- korostetusti asiakas keskiössä (asiakkaan toimijuus omassa asiassa)
- yhteinen jaettu systeeminen orientaatio eli yhteinen tapa tarkastella asiakasta ja hänen tilannetta, sen vuorovaikutuskuvioita ja ongelmia sekä tähän liittyvä systeeminen työskentelyote (yhteinen kieli)
- nähdään yhteistoiminnallisena prosessina
- purkaa perinteistä asiantuntijuutta, korostaa dialogisuutta ja reflektiivisyyttä
- lupaa pyytävä työote
- tarjoaa selkeän, ennakoitavan ja osallisuutta tukevan rakenteen moniammatilliseen yhteistyön tueksi: sovitut käytännöt, toimintatavat ja rakenteet (esim. ydinelementit, roolit, kokouskäytännöt)
- kenenkään ei tarvitse tai kuulu tietää parasta ratkaisua, se muodostetaan yhdessä kaikkia kuunnellen

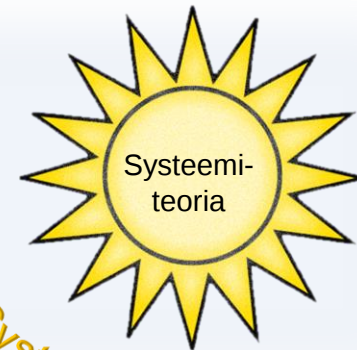
**Consider this image before saying "don't
reinvent the wheel"**

MUUTOSTYÖN TEORIAT JA ORIENTAATIOT

Kyky soveltaa eettistä ja teoreettista perustaa kaikessa ihmissuhdetyössä, yhteistyössä ja työyhteisössä

Systeeminen ajattelu

Kuinka saada "kasvi" kukoistamaan?

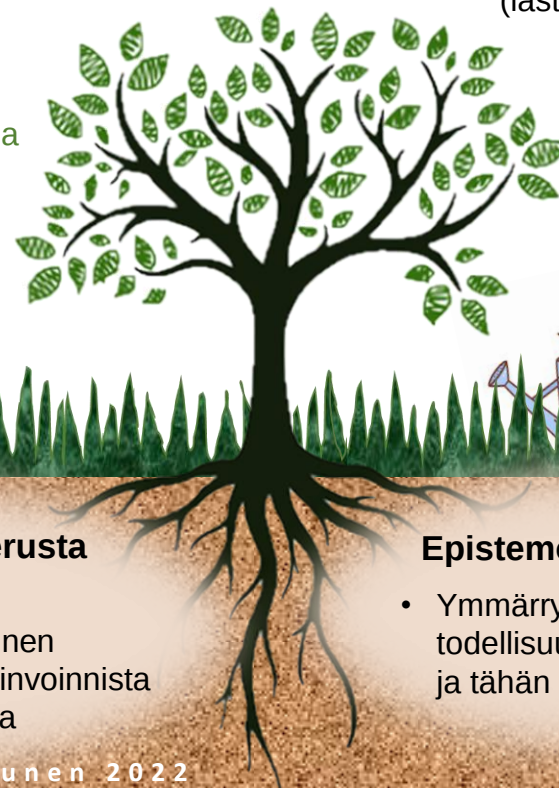

Perheterapeuttinen osaaminen

KOHTAAVAN IHMISSUHDETYÖN TAIDOT JA TYÖVÄLINEET

- Ratkaisukeskeiset menetelmät
- Sukupuu, verkostokartta, aikajana
 - Sirkulaariset kysymykset
 - Hypoteesi-työskentely
 - Toimintakehykset

Systeeminen (lastensuojelun) toimintamalli

Yhteisövaikuttavuuden malli

Lapset puheeksi -menetelmä

Läheisneuvonpito

TYÖOTTEEN EETTINEN, TIEDOLLINEN JA ONTOLOGINEN PERUSTA

Eettinen perusta

- Lapsen oikeudet
- Ihmisoikeudet
- Sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Ontologinen perusta

- Ihmiskäsitys
- suhdeperustainen ymmärrys hyvinvoinnista ja muutoksesta

Epistemologinen perusta

- Ymmärrys sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta ja tähän liittyvästä vallasta

"Milloin kilpikonna voittaa jäniksen?
Pitää tunnistaa, milloin ollaan jäniksiä, milloin kilpikonnia."

"Koskaan ei ole niin kiire, että
emme kerkeisi istua alas"

"Doing things right
vs.
Doing the right thing"

"Kuulla jotain,
ottaa se vastaan
ja ajatella ennen kuin vastaa."

Pieni ajattelutavan
muutos

Pieni kokeilu
toimia toisin

Onnistuneiden
kokeilujen toisto

Pienetkin muutokset
pitkällä aikavälillä →

**OLE SE MUUTOS,
JONKA TAHDOT MAAILMASSA
NÄHDÄ.
-MAHATMA GANDHI-**

Lähteet

Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne 2019: Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Työpaperi 33/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Bronfenbrenner, Urie 1979: The Ecology of Human Development. Harvard University Press, USA.

Civil, Tiina & Abrahamsson, Outi & Mäki-Fossi, Satu & Miettunen, Nanna (toim.) 2019: Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. Työpaperi 34/2019. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139077/TY%C3%96_2019_34%20s.pdf?sequence=4&isAllowed=y Viitattu 27.9.2022.

Colchester, Joss 2019: Viheliäisten ongelmien ratkaiseminen systeemiajattelulla. Blogi-kirjoitus sivustolla sitra.fi. Julkaistu 23.08.2019.

<https://www.sitra.fi/blogit/viheliaset-ongelmat-systeemiajattelu/> . Viitattu 18.8.2022.

Kotisaari, Tuuli 2018: Yhteinen arviointi ja pirulliset ongelmat lastensuojelussa - Työkaluja johtavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityön erikoistumiskoulutus. Turun yliopisto.

Mielunen, Samu 2020: Systeemiajattelu. Saatavilla https://mlab.taik.fi/polut/Yhteiskunnalliset/tyokalu_systeemiajattelu.html. Viitattu 7.10.2022.

Moomin 2015: Muumien sukupuu. <https://www.moomin.com/fi/blogi/muumien-sukupuu/#c2d81966> ja <https://www.moomin.com/fi/blogi/nuuskamuikkusen-ja-mymmeleiden-sukupuu/#c2d81966> Viitattu 27.9.2022.

Petrelus, Päivi 2020: Yhteistä työtä perheiden parhaaksi. Arviointi lasten ja perheiden tukena monitoimijaisessa työssä. SOCOM 13.11.2020. https://socom.fi/wp-content/uploads/2020/11/Socom_seminaari_13112020s.pdf. Viitattu 14.10.2021.

Pyhäjoki, Jukka 2020: Laadukkaan verkostotyön elementtejä metsästävässä. Blogi-kirjoitus. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. <https://blogi.thl.fi/laadukkaan-verkostotyon-elementteja-metsastamassa/>

Socialstyrelsen 2019: Barns behov i centrum, BBIC. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/barns-behov-i-centrum/> . Viitattu 4.10.2022.

Syty-kouluttajakoulutus 2022: kouluttajina Pyhäjoki, Jukka & Yliruka, Laura. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.